

Doktori (PhD) értekezés tézisei

KELEMEN-HÉNYEL NIKOLETTA

GÖDÖLLŐ

2022

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

A MIKRO-, KIS-, ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK VIZSGÁLATA HAZAI ÉS
NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN, KÜLÖNÖSKÉPPEN AZ
ÉPÍTŐIPARBAN

DOI: 10.54598/001930

KELEMEN-HÉNYEL NIKOLETTA

GÖDÖLLŐ

2022

A doktori iskola

megnevezése: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gazdaság- és Regionális
Tudományok Doktori Iskola

tudományága: Gazdálkodás- és szervezéstudományok

vezetője: Prof. Dr. Lakner Zoltán DSc, egyetemi tanár

Témavezetők: Dr. habil. Bárczi Judit, egyetemi docens, Magyar Agrár- és Élettudományi
Egyetem, Szent István Campus Gödöllő

Prof. Dr. Vasa László, egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Kautz
Gyula Gazdaságtudományi Kar

.....

Az iskolavezető jóváhagyása

.....

Témavezető jóváhagyása

.....

Témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEK	5
1.1 <i>A kutatási téma jelentősége, aktualitása</i>	5
1.2 <i>Célkitűzések.....</i>	5
2. ANYAG ÉS MÓDSZER	7
2.1 <i>Szekunder kutatás folyamata és módszertana</i>	7
2.2 <i>Primer kutatás folyamata és módszertana</i>	8
2.3 <i>Az elemzés során használt statisztikai módszerek.....</i>	8
3. EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA.....	11
3.1 <i>Az Európai Unió tagországainak tipizálása makrogazdasági mutatók alapján</i>	11
3.2 <i>Oksági kapcsolatok bemutatása SEM modellen keresztül az építőipari szektorban.</i>	12
3.3 <i>Korrelációs vizsgálat az EU támogatások és a makrogazdasági mutatók között</i>	14
3.4 <i>Korrelációs vizsgálat a tagországok makrogazdasági mutatói és az európai építőipari vállalatokra vetítve</i>	15
3.5 <i>Primer kutatás eredményei.....</i>	17
3.5.1 <i>A KKV-szektor növekedését generáló intézkedések</i>	18
3.5.2 <i>A KKV-szektor likviditásának vizsgálata a koronavírus kezdetén.....</i>	18
3.5.3 <i>Az EU-s támogatások megítélése és fontossága</i>	21
4. ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	23
5. ÖSSZEFOGLALÁS	26
PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	28

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEK

1.1 *A kutatási téma jelentősége, aktualitása*

A kis- és közepes vállalkozások szerepe kiemelkedően fontos a piacgazdaságban. A KKV-k hatása az európai gazdaságra megkérdőjelezhetetlen, hiszen ez a szektor adja a munkahelyek több, mint 90%-át az EU tagországokban (Európai Parlament, 2021). Az építőipari szektor jelentős szerepet játszik a tagországok jövedelemtermelésében, a külföldi tőke áramlásában, a beruházásokban és a munkahelyteremtésben is. A vállalkozások a mindennapi tevékenységükkel hozzájárulnak a jóléti társadalom működéséhez, gyarapodásához. A KKV-k gazdasági szerepe felértékelődött az elmúlt 30 évben, elsősorban azért, hogy a nagyvállalatok az értékláncok mentén a tevékenységeik jelentős részét kiszervezték. A világ hamar ráébredt arra, hogy a KKV-szektor fejlesztése elengedhetetlen, így Japán és Amerika után az Európai Unió is lépéseket tett a KKV-szektor fejlesztésére. Az Európai Unió már a 2000-es évektől kiemelt figyelmet fordított a KKV-k vállalkozási képességeinek és a támogató keretrendszerének megerősítésére.

A KKV-k szerepe igen fontos mind a gazdasági növekedés, mind a munkahelyteremtés előmozdítása, de a társadalom fejlődése szempontjából is (Csath, 2015). Az Európai Unióban a KKV-k száma az összes vállalkozás közel 99%-át teszi ki, így értelemszerűen szoros kapcsolatban áll a munkahelyek számával, ami eléri az összes foglalkoztatottak kétharmadát a magánszektorban (Eurostat Yearbook, 2010). Az építőipari KKV-k jelentősége megkérdőjelezhetetlen az Európai Unióban. Az építőipari szektor a GDP közel 10%-át állítja elő (Losoncz, 2019) és közel 42,9 millió munkavállaló közvetlenül vagy közvetve függ az építőipari szektortól (IW, 2020). Az Európai Bizottság által készített több jelentés is megállapítja, hogy az építőipari szektor teljesítménye nagymértékben meghatározza meg a teljes gazdaság alakulását.” (Bizottság, 2012),(European Commission, 2015a).

1.2 *Célkitűzések*

Szekunder kutatáshoz kapcsolódó célok:

C1: A szakirodalom feldolgozása, kiemelt figyelmet fordítva a nemzetközi adatbázisokon elvégzett kutatásokra és ezek eredményeire. Ennek során bemutattam az építőipari szektor gazdaságfejlesztés alakulását és a különböző gazdasági fejlődéstörténettel rendelkező országok esetében tapasztalt sajátosságokat.

C2: Kutatásom átfogó célja, egy olyan klasztercsoport létrehozása a tagországok makrogazdasági mutatói alapján, amely segít európai építőipari vállalkozások és a tagországok makrogazdasági mutatói közötti kapcsolatok feltérképezésében.

C3: A kutatási munkám egyik fő céljának tűztem ki annak vizsgálatát, hogy az országok makrogazdasági mutatóinak éves változása milyen hatással van az európai építőipari kis- és közép vállalkozások árbevételére, valamint mennyiségük változására.

Empirikus kutatással kapcsolatos célkitűzések:

C4: Célom volt az Európai Unió támogatásainak vizsgálata, hogy a vállalkozásokra milyen hatással vannak az Európai Unióból lehívható felzárkózási alapok támogatásai, valamint, hogy ezek milyen hasznossági megítélés alá esnek a vállalkozások életében.

C5: Kutatási célom volt, hogy két eltérő gazdasági háttérrel rendelkező ország kis- és középvállalkozások működési környezetét, jellemzőit összehasonlítva, egy általános képet kapva a szektor sérülékenységről, a koronavírus által okozott válság súlytott időszakban.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1 *Szekunder kutatás folyamata és módszertana*

A kutatásom középpontjában két fő kérdéskör áll. Az egyik esetében arra keresem a választ, hogy az európai tagországokból képzett klasztercsoportok makrogazdasági mutatói milyen hatást gyakorolnak az építőipari mikro-, kis-, és középvállalatok árbevételére, További kérdés ezen belül, hogy az építőipari mikro-, kis-, és középvállalatok árbevételének 1 egységnyi növekedése milyen hatással van az adott klasztercsoportok makrogazdasági mutatóira. A második kérdéskör a KKV-szektor attitűdjével, a 2020-as válság hatására bekövetkezett gazdasági- és pénzügyi változásokkal, valamint a KKV-szektor versenyképességének és növekedésének a vizsgálatával foglalkozik.

A vizsgálatok az Európai Unió tagországaira vonatkozóan végeztem el. A kutatásból két országot kizártam. Az egyik az Egyesült Királyság, mivel 2020. január 1-től már nem tagja az Európai Uniónak. Ezen kívül Horvátországot is kimaradt, mivel a rendelkezésre álló adatok hiányosak voltak.

A tagországok adatainak beszerzését, valamint a vizsgálatok lefolytatását nehezítette, hogy az EUROSTAT nem minden tagországról publikál adatokat. A kutatás során a vizsgált témák mind időben, mint térben egyre szűkülnek, így doktori disszertációm is ehhez igazodva épül fel. Előbb az európai országokat vizsgálom, majd a magyarországi építőipari kis- és középvállalkozási szektort. A vizsgálatok időhorizontja hasonlóképpen szűkül. Az országok klaszterizálásánál 19 évet vettem a vizsgálati időtávba, míg az építőipari KKV-k vizsgálatánál ez az időtáv 10 évre korlátozódott, mivel a fellelhető adatok hiányosak. Az EUROSTAT oldalán az építőipari KKV-k árbevételének vizsgálatához 2010-től voltak publikált adatok.

A szekunder kutatáshoz szükséges adatok forrása az Európai Unió Statisztikai Hivatala, az EUROSTAT, valamint a Világbank statisztikai adatbázisa volt. Az európai építőipari KKV-kat érintő adatsorokat az EUROSTAT oldalán található adatbázisból töltöttem fel. A szervezet részletesen publikálta az európai építőipari KKV-k méret szerinti mennyiségét, valamint árbevételét, országokra lebontva. A fentieknek köszönhetően tudtam a mikrovállalkozások kapcsolatát vizsgálni az Európai Unió tagországainak makrogazdasági mutatóihoz kapcsolódóan. Már a kutatás kezdetén kiderült, hogy az EUROSTAT, valamint a Világbank adatbázisa sok esetben hiányos. Amíg az EUROSTAT oldala szűkös a KKV-szektorra vonatkozó statisztikai jelentésekben, addig a Világbank statisztikai adatai csak 2018-ig érhetőek el. Így az említett két szervezet által publikált adatokból töltöttem fel a kutatás alapjául szolgáló adatbázisomat.

A tagországok egyes makrogazdasági mutatóit – GDP, infláció, megtakarítás – a Világbank statisztikai oldalán értem el hiánytalanul a 2000–2018 közötti időszakra vonatkozóan. A munkanélküliségi rátát, a megtakarítást és az EU támogatásokat az EUROSTAT (ESA 2010) felületéről gyűjtöttem be. A két statisztikai szervezet eltérő pénznemekben publikálja az adatokat. Azokat az adattömböket, amelyek dollárban voltak meghatározva, a Világbank által publikált rögzített árfolyamon váltottam át euróra. A magyar szekunder források adatbázisát a Központi Statisztikai Hivatal, a KSH szolgáltatta.

2.2 Primer kutatás folyamata és módszertana

A 2020 május és szeptember közötti időszakban 775 fő részvételével online kérdőíves felmérést végeztem a német és a magyar KKV-szektorban alkalmazásban állók körében. A kérdőíves felmérés egy olyan kvantitatív kutatási módszer, melynek segítségével standard adatgyűjtés végezhető formális kérdőív segítségével. A kérdőíves adatfelvételre a már elterjedt és jól bevált webes felületen elhelyezett kérdőív alkalmazást használtam. A mintába kerülés feltétele volt, hogy a kitöltőnek aktív munkaviszonnyal kellett rendelkeznie.

Fő szempont volt, hogy minél nagyobb adatmennyiséget tudjak begyűjteni a lehető legrövidebb időn belül. Azért választottam az online kitöltős lehetőséget, mert ebben az esetben nincs kérdezőbiztosi torzítás, valamint a névtelenség és az önálló kitöltés lehetősége az őszinte válaszokat valószínűsíti. Az online kérdőíves felmérés előtt mélyinterjút nem készítettem ebben a témában.

A kutatásom célja az volt, hogy egy olyan célcsoportot érjek el, amely az adott időszakban valamilyen módon kapcsolatban állt a KKV-szektorral. A kérdőívet kitöltők köre változatos a foglalkoztatási státuszra vonatkozóan. Volt cégtulajdonos és alkalmazott is a válaszadók között.

2.3 *Az elemzés során használt statisztikai módszerek*

Klaszteranalízis

Klaszteranalízis vizsgálatot végeztem az Európai Unió 27 tagországára vonatkozóan a 2000-2019-es időszakra. A klaszteranalízis egy olyan eljárás, amellyel adattömböket tudunk viszonylag homogén csoportokba sorolni, azaz klasszifikálni. Céлом az volt, hogy olyan csoportokat hozzak létre, amelyek jobban hasonlítanak egymáshoz, mint más csoport tagjaihoz.

Hipotéziseim igazolására makrogazdasági mutatókból származó adattömböket kíséreltem meg homogén csoportokba sorolni. A klaszterelemzésnél két eljárást különböztetünk meg: a hierarchikus és nem hierarchikus módszert. Vizsgálataim során Jánosa András módszere alapján

(2015) a hierarchikus eljárást alkalmaztam. Ennek egyik előnye, hogy a klaszterek száma előre nem ismert, hátránya azonban, hogy érzékeny a kiugró értékekre. A Ward-kritérium egy olyan módszer, amelynél arra törekszünk, hogy az összes klaszter belső heterogenitása (euklédesszi távolság alapján) a lehető legkisebb legyen az egész klaszterstruktúrára vetítve (Gyires, 2020).

Korrelációanalízis

Korrelációanalízis segítségével elemeztem az Európai Unió tagországok makrogazdasági mutatóit, valamint az építőiparban működő KKV-k mennyiségére és árbevételeire vonatkozó adatait. A korreláció arra kérdésekre adott választ, hogy van-e kapcsolat a mennyiségi változók között és ha igen, akkor az milyen irányú és mennyire szoros. A korrelációs együttható előjele megegyezik kovariancia előjelével és a kapcsolat irányára utal. Ez mutatja meg, hogy a két változó mozgása megegyező vagy ellentétes irányú.

Mivel a korrelációs mutatószámok szimmetrikusak, ezért a két változó szerepe felcserélhető. Minél szorosabb a kapcsolat, annál közelebb áll a korrelációs együttható abszolút érték az 1-hez. Minél gyengébb az összefüggés két változó között, annál közelebb van a korrelációs együttható értéke a nullához. Ha a korrelációs együttható előjele pozitív, akkor a két változó közötti kapcsolat egyenes arányú és a változók értékei alapján ábrázolt pontok egy pozitív meredekségű egyenes körül szóródnak. Ha a korrelációs együttható előjele negatív, akkor a két változó közötti kapcsolat fordított arányosságot mutat és a pontok egy csökkenő egyenes mentén helyezkednek el (Reiczigel, 2005).

Kapcsolatvizsgálat

A kérdőíves felmérésnél a beérkezett válaszok esetében kapcsolatvizsgálatokat végeztem. Ennél a vizsgálati módszernél három különböző típusú kapcsolat fordulhat elő: asszociációs, vegyes vagy korrelációs. Az eredmények feldolgozásához az asszociációs és a vegyes kapcsolatvizsgálattal dolgoztam.

Az asszociációs vizsgálatnál a két minőségi ismérv közötti sztochasztikus kapcsolat szorosságát úgynevezett asszociációs együtthatókkal mérjük. Vegyes kapcsolatról akkor beszélünk, ha az oksági ismérv minőségi, az okozat pedig mennyiségi. A vegyes kapcsolatban szereplő ismérvek közötti kapcsolat szorosságát a szóráshányadossal mérjük. Vizsgálatomban a mutató abszolút értéke, mely a 0 és 1, alulról és felülről is zárt intervallumba esik – fogja meghatározni a két ismérv közötti kapcsolat szorosságát.

Útelemzés

Az útelemzés (Structural Equation Modelling – SEM) során a változó korrelációk összetevőkre bontása történik. Az út diagramon a változók közötti utak megmutatják, hogy a magyarázó változók – jelen esetben a megtakarítás / fő – hatása milyen úton jut el az eredmény változóig, ebben az esetben a többi makrogazdasági változóig. Az útelemzés során arra is választ kapunk, hogy a változók között milyen erősségű parcionális, totális vagy indirekt kapcsolat található. Kutatásomban többek között arra kerestem a választ, hogy az építőipari vállalkozások árbevétele milyen hatást gyakorol a GDP-re, az inflációra és a munkanélküliségre.

3. EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

3.1 *Az Európai Unió tagországainak tipizálása makrogazdasági mutatók alapján*

A kutatásom adatbázisát a 27 tagország makrogazdasági mutatóival töltöttem fel. A célom az volt, hogy a tagországok klaszterenkénti besorolása minél kisebb klasztercsoport-számot képezzen annak érdekében, hogy a klasztercsoportokban kellő minta álljon rendelkezésre a kapcsolatok vizsgálatához.

A vizsgálat során abból a feltételezésből indultam ki, hogy az adatbázisban a hasonlóság mérésére távolságot lehet alkalmazni, valamint a tagországok esetében kiugró vagy nagyon eltérő adatok nincsenek. A klaszterelemzés lefolytatása előtt egy elemet, Horvátországot kivettem a mintából, tekintettel arra, hogy az országhoz tartozó adatok az EUROSTAT és a Világbank oldalán hiányosak voltak.

A klaszteranalízis során a változók értékeinek azonos nagyságrendje elvárt, amit sztenderdizálással lehet megoldani. A vizsgálatához a 2000-2019-ig tartó időszakban minden egyes év esetében külön sztenderdizáltam az országok adatait annak érdekében, hogy az eredmények minél objektívebb módon jelenjenek meg.

A klaszterképzést véglegesítve hat klasztercsoportot kaptam a 27 ország 19 éves eredményeit tekintve. Az elemzésben az iterációk számát szükséges volt alacsonyabb értékre állítani az alapértelmezett 10 iterációnál, annak érdekében, hogy a csoportokban lévő mintaszám ne legyen alacsony.

Az így létrejött 6 klasztercsoportot a következőképpen neveztem el:

1. Mintaország
2. Jóléti államok
3. Felzárkózó országok
4. Fejlődő, de eladósodott országokat
5. Krízisben lévő országok
6. Lemaradók

3.2 Oksági kapcsolatok bemutatása SEM modellen keresztül az építőipari szektorban

A KKV-szektor és a makrogazdasági mutatók oksági kapcsolatát az útelemzés (SEM) segítségével vizsgáltam. A nyilak az 5 változó (megtakarítás, GDP, infláció, munkanélküliség, építőipari KKV) közötti oksági kapcsolatot jelzik.

A megtakarítás kiindulópontjául szolgáló változó az ok, a nyíl végpontjában (GDP, infláció, munkanélküliség, építőipari KKV-k árbevétele) az okozati változók találhatók. Az általam vizsgált 5 manifeszt változó: megtakarítás, GDP, infláció, munkanélküliség, építőipari KKV-k árbevétele. A modellemben a megtakarítás az egyetlen olyan változó, amelynek egyetlen másik (modellben szereplő) változó sem az okozója, ezt tehát kiinduló magyarázó változónak tekinthető, míg a modellben szereplő többi változó endogén (GDP, infláció, munkanélküliség, építőipari KKV-k árbevétele) változónak tekinthető. Az útelemzés során a változó korrelációs összetevőkre bontása történik. Az útelemzés azt is bemutatja, hogy a változók között milyen erősségű parcionális, totális vagy indirekt kapcsolat található (Münnich, 2012). Kutatásomban többek között arra kerestem a választ, hogy az építőipari vállalkozások árbevétele hogyan hat a GDP-re, az inflációra és a munkanélküliségre.

1. táblázat: Mértékegységek meghatározása

Mutató megnevezése	Mértékegység meghatározása
EU költség per fő	euró per fő
GDP arányos államadósság	százalékpont
GDP per fő	euró per fő
Infláció	százalékpont
Építőipari KKV-k árbevétele	1 lakosra jutó KKV árbevétel 1000 euróban
Megtakarítás per fő	euró per fő
Munkanélküliség	százalékpont

Forrás: saját készítés

Eredmények az építőipari mikrovállalkozások esetében:

- **A Mintaország** esetében, ha az építőipari mikrovállalkozás 1 lakosra jutó árbevétele 1 millió euróval növekszik, akkor a munkanélküliségi rátát ez a változó 0,539 százalékponttal megnöveli. A mikrovállalkozások árbevételének emelkedése a munkanélküliségi rátára negatív hatással van.
- **A Felzárkózó államok** esetében is pozitívan hat a megtakarítás növekedése a mikrovállalkozások árbevételének növekedésére.

- **A Felzárkózó, de eladósodott** klaszterek esetében a megtakarítás 1 eurós növekedése 0,245 eurós árbevétel növekedést vált ki az építőipari mikroállalkozásoknál.
- **A Krízisben lévő országokat** vizsgálva látható, hogy a megtakarítás 0,01 euróval (0,235 euró) kisebb hatást fejt ki a mikroállalkozások árbevételére, mint a felzárkózó, de eladósodott klaszterek esetében. A krízisben lévő klasztercsoportnál elmondható, hogy az 1000 főre eső GDP 2,946 euróval emelkedik abban az esetben, ha az építőipari mikroállalkozások 1 főre eső árbevétele 1 millió euróval növekszik. Szintén szignifikáns kapcsolat állapítható meg ennél a csoportnál is a munkanélküliségi ráta és az infláció tekintetében. A munkanélküliségi ráta 2,768 százalékponttal, az infláció pedig 2,768 százalékponttal csökken akkor, ha az építőipari mikroállalkozások 1 főre eső árbevétele 1 millió euróval növekszik.
- **A Lemaradó államok** esetében érdekes eredmény született. Eszerint az építőipari mikroállalkozások árbevételének növekedése az inflációs ráta (39,851) növekedéséért felelős.

Eredmények az építőipari kisvállalkozások esetében:

- **A Mintaország** esetében az építőipari kisvállalkozás 1 főre eső árbevétele 1000 euróval növekszik, akkor a változás a munkanélküliségi rátát 1,283 egységgel növeli. A kisvállalkozások árbevételének emelkedése még drasztikusabban emeli a munkanélküliségi rátát, mint a mikroállalkozások árbevételének növekedése.
- **A Jóléti államok** esetében, ha a megtakarítás 1 euróval növekszik, akkor az építőipari kisvállalkozások árbevétele 0,094 euróval gyarapodik. Az építőipari kisvállalkozás árbevételének 1000 euróval történő növekedése további hatást fejt ki a munkanélküliség rátára (0,689 egységgel csökkenti), illetve a GDP/fő értékét 6,153 euróval növeli.
- **A Felzárkózó államok** esetében a megtakarítás 1 euróval történő növekedése az építőipari kisvállalkozások árbevételének 0,172 euróval történő növekedését eredményezi. Abban az esetben, ha az építőipari kisvállalkozás árbevétele 1000 euróval emelkedik, akkor az a GDP/fő értékét 7,726 euróval, az inflációt 3,606 egységgel növeli, a munkanélküliséget pedig -2,974 egységgel csökkenti.
- **A Felzárkózó és Eladósodott országok** esetében a kutatás csupán egy esetben eredményezett szignifikáns kapcsolatot. Amennyiben a megtakarítás 1 euróval gyarapodott, akkor az építőipari kisvállalkozások árbevétele 0,107 euróval növekedett.

- **A Krízisben lévő országok** esetében a megtakarítás 1 eurós növekedése az építőipari kisvállalkozások árbevételének 0,065 euróval való növekedését okozza. A kisvállalkozások árbevételének 1 millió euróval történő emelkedése szintén hatással van két makrogazdasági mutatóra: inflációs ráta 2,94 egységgel történő növekedését, valamint a munkanélküliségi ráta -4,095 egységgel csökkenését okozza.
- **A Lemaradó országok** esetében a megtakarítás szintén az építőipari kisvállalkozások árbevételének növekedést idézi elő, azaz 1 euró megtakarítás 0,112 euróval növeli az építőipari kisvállalkozások árbevételét. Az építőipari kisvállalkozás árbevétele 1 millió euróval történő növekedése az 1 főre jutó GDP-t 6,483 euróval, míg az inflációs rátát 120,926 egységgel emeli.

Eredmények az építőipari középvállalkozások esetében:

- **A Mintaország** esetében az 1 főre jutó építőipari középvállalkozások árbevételének 1000 euróval történő növekedése 6000 eurós emelkedést eredményez az 1 főre jutó GDP-re vonatkoztatva. A jóléti államok (5,62) és a krízisben lévő országok (5,42) esetében így ötszörös multiplikátorról beszélünk.
- **A Felzárkozó országok** esetében, az 1 főre jutó építőipari középvállalkozások árbevételének 1000 euróval történő növekedése a munkanélküliséget 0,86 százalékponttal csökkenti.
- **A Krízisben lévő országok** építőipari középvállalkozásai esetében, ha az árbevétel 1000 euróval növekedik, akkor ez az infláció 1,6%-os növekedését eredményezi.

3.3 Korrelációs vizsgálat az EU támogatások és a makrogazdasági mutatók között

Az európai tagországok (kivéve Horvátország) makrogazdasági mutatói, valamint az Európai Unió támogatások között semmilyen szignifikáns kapcsolat nem mutatható ki a 2000-2019-ig tartó időszakban. A második hipotézis elvetése nem meglepő, hiszen az Európai Unió támogatások összege a tagországok éves GDP adataihoz viszonyítva 1-4 % körül mozog. Emiatt várható volt, hogy a vizsgált tényezők között semmilyen szignifikáns kapcsolat nincs a vizsgált időszakban.

3.4 Korrelációs vizsgálat a tagországok makrogazdasági mutatói és az európai építőipari vállalatokra vetítve

Szignifikáns kapcsolat van az infláció és azon kisvállalkozások között, amelyeknek maximum 9 alkalmazottja van. Az infláció esetében nehéz meghatározni mi az ok-okozati összefüggés: tehát azért alacsony az infláció mert sok cég van, vagy azért van sok cég mert alacsony az infláció. Ez akár egy egymást erősítő, tovább gyűrűző hatásnak is tekinthető.

Az összes kis- és középvállalkozás mennyiségére tekintettel negatív szignifikáns kapcsolatot állapítottam meg. Az eredményt torzítja, hogy ebben a csoportban 9 főnél nem nagyobb vállalkozások csupán az összes vállalkozás súlyozott átlagának a 80%-át érik el.

2. táblázat: Korrelációs kapcsolat az építőipari KKV-k árbevétele és a tagállamok makrogazdasági mutatói között

Korreláció vizsgálat		Infláció	Munkanélküliség	Államadósság/GDP	GDP/fő	EU büdzsé/fő	Megtakarítás/fő
Cégek mennyisége, ha az cég alkalmazotti létszáma: 0-9	Pearson Correlation	`-,167 **	x	0,170**	0,126*	x	0,172**
Cégek mennyisége, ha az cég alkalmazotti létszáma: 10-19	Pearson Correlation	x	`-0,296**	`-0,276**	0,743**	x	0,634**
Cégek mennyisége, ha az cég alkalmazotti létszáma: 20-49	Pearson Correlation	x	`-0,296**	`-0,349**	0,727**	x	0,629**
Cégek mennyisége, ha az cég alkalmazotti létszáma: 50-249	Pearson Correlation	x	`-0,240**	`-0,383**	0,646**	0,129**	0,555**
Cégek mennyisége, ha az cég alkalmazotti létszáma: 0-250	Pearson Correlation	`-0,166**	x	0,137*	0,201**	x	0,236**

Forrás: saját szerkesztés

Ezt követően a munkanélküliség és a vállalkozások mennyiségének a kapcsolatát vizsgáltam. Az eredmények alapján negatív szignifikáns kapcsolat mutatható ki azon cégek esetében, amelyeknél az alkalmazotti létszám 10-250 fő közé esik. Tehát ezen vállalkozások számának növekedése a munkanélküliség csökkenését eredményezi.

A klaszteranalízis szignifikáns kapcsolatot mutatott ki az EU-s támogatások és azon építőipari vállalkozások száma között, amelyeknek az alkalmazotti létszáma 50-249 fő között van. Az eredmények alapján az Európai Unió támogatások hatása főként az e csoportba tartozó építőipari vállalkozásoknál mérhető. Fontos kiemelni, hogy az Európai Unió támogatások nem a vállalkozások árbevételét növelik, hanem vállalkozás létrejötténél van pozitív hatásuk.

A kilenc főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató vállalkozások árbevétele és az infláció között ugyancsak negatív szignifikáns kapcsolat van. Eszerint vagy az infláció növekedése miatt csökken az árbevétel, vagy az árbevétel csökkenése miatt nő az infláció.

3. táblázat: Korrelációs kapcsolat az építőipari KKV-k árbevétele és a tagállamok makrogazdasági mutatói között

Korreláció vizsgálat		Infláció	Munkanélküliség	Államadósság/GDP	GDP/fő	EU költség/fő	Megtakarítás/fő
Össz.árbevétel, ha az cég alkalmazotti létszáma: 0-9	Pearson Correlation	`-,160 **	`-0,223**	x	0,866*	x	0,843**
Össz.árbevétel, ha az cég alkalmazotti létszáma: 10-19	Pearson Correlation	x	`-0,352**	`-0,168**	0,914**	x	0,833**
Össz.árbevétel, ha az cég alkalmazotti létszáma: 20-49	Pearson Correlation	x	`-0,325**	`-0,244**	0,894**	x	0,810**
Össz.árbevétel, ha az cég alkalmazotti létszáma: 50-249	Pearson Correlation	x	`-0,301**	`-0,276**	0,828**	x	0,740**
Össz.árbevétel, ha az cég alkalmazotti létszáma: 0-250	Pearson Correlation	x	`-0,294**	0,173*	0,917**	x	0,847**

Forrás: saját szerkesztés

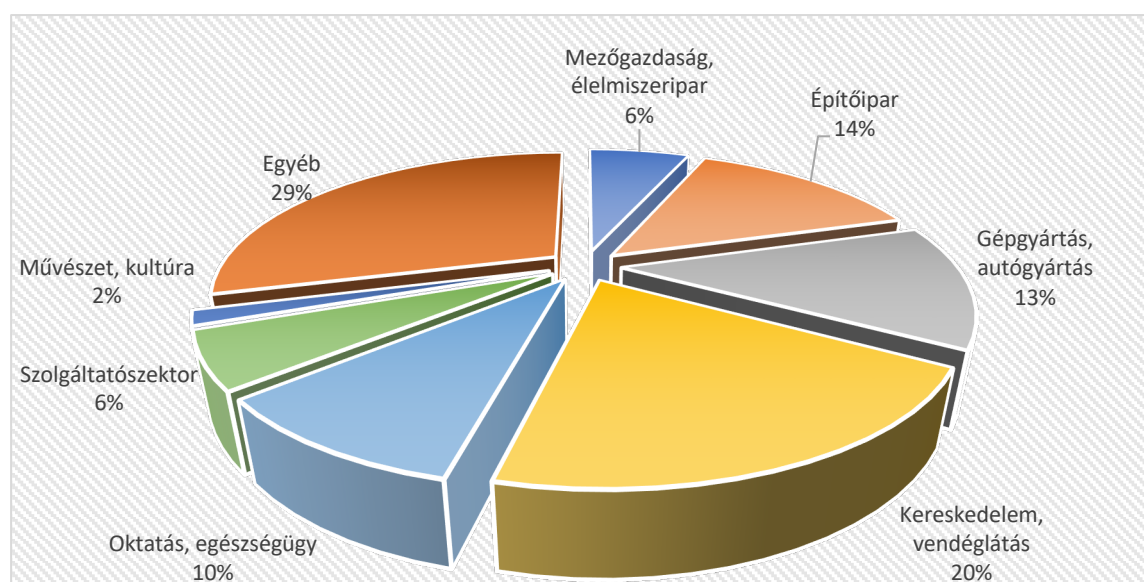
A vállalkozások árbevétele és a munkanélküliség között negatív szignifikáns kapcsolatot mutatott ki a klaszteranalízis vizsgálat. Az eredmények alapján elmondható, hogy a KKV-k árbevételének csökkenése a munkanélküliség növekedést eredményezte.

Az építőipari KKV-k árbevétele (méret: 0-249 fő) és a munkanélküliségi ráta között szignifikáns kapcsolat mutatkozott. Ennek alapján elmondható, hogy az építőipari vállalkozások árbevétel-

növekedése a munkanélküliség csökkenését eredményezte. Az építőipari kisvállalkozások árbevétel-növekedése hat a legerősebben a munkanélküliségi rátára.

3.5 Primer kutatás eredményei

A 775 válaszadóból 562 fő tevékenykedik jelenleg is a KKV-szektorban és 213 válaszadó nagyvállalati alkalmazott. A feldolgozás során a legtöbb kérdésnél nem választottam le a nagyvállalati válaszadókat, mivel irrelevánsnak tartottam, hogy milyen vállalkezési méretben tevékenykednek a kitöltők. Ennek oka, hogy a kérdések nem specifikusak voltak, a cél az volt, hogy általános kép rajzolódjon ki az aktív alkalmazottak válaszaiból. Jellemzően a nagyvállalati alkalmazottak is kapcsolatba kerülnek a KKV-szektorral, főként alvállalkozói minőségben.

1. ábra: A kérdőív szektor szerinti megoszlása

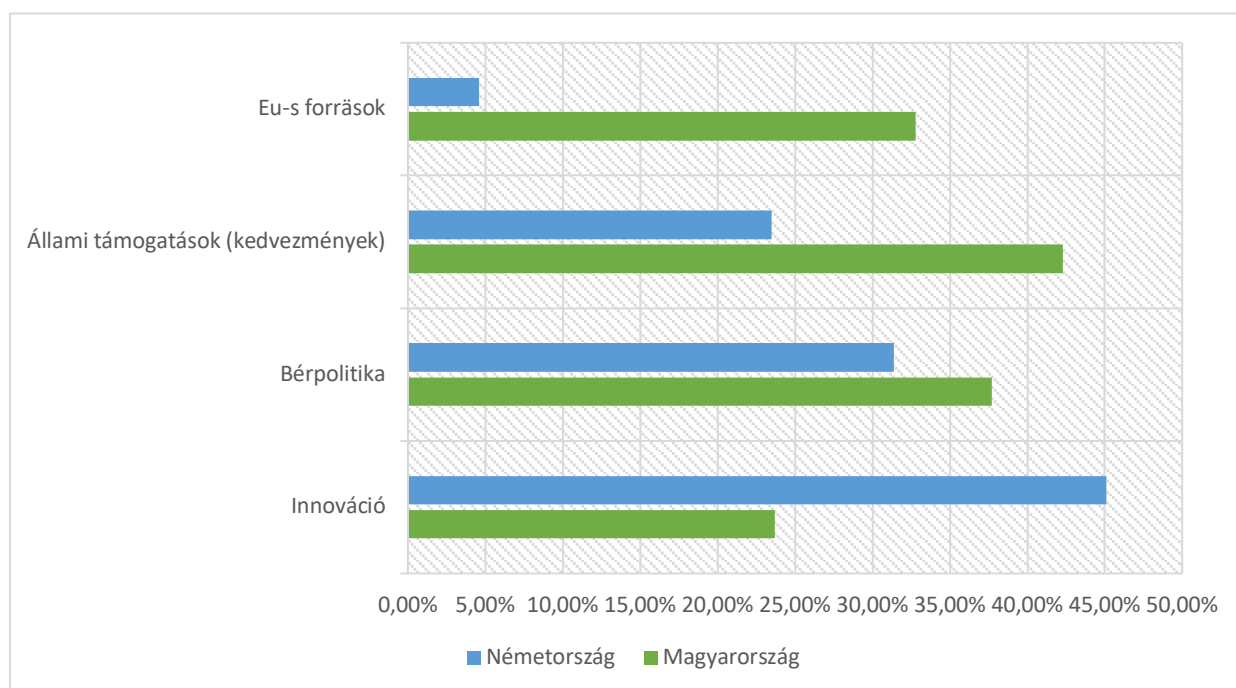
Forrás: saját készítés n=775

Az válaszadók közel 27%-a tartozik méret szerint a nagyvállalatoknál alkalmazásban állók csoportjába (Foglalkoztatotti létszáma $250 \leq$, Éves nettó árbevétele 50 millió euró \leq), valamint a kérdőívet kitöltő személyek 73%-a köthető a KKV-szektorhoz. A kitöltők száma alapján nincs nagy eltérés a KKV-szektor méretét tekintve. A beérkezett kérdőívek 77%-át Magyarországon, 23%-át Németországban töltötték ki. A két országban a vállalkozások méret szerinti megoszlás a következőképpen alakult: a német KKV-szektorhoz tartozó vállalkozások a teljes KKV-szektorhoz tartozó válaszok 27,22 %-át adták, mikrovállalkozásoktól egyetlen egy választ sem érkezett.

3.5.1 A KKV-szektor növekedését generáló intézkedések

A szakirodalom az innovációt tekinti a mai gazdasági és pénzügyi helyzetben a vállalkozás versenyképességének növelésére szolgáló elsődleges eszköznek.

Az 2-es ábra alapján a magyarországi válaszadók inkább az EU-forrásokban és az állami támogatásokban látják a szektor növekedésének kulcsát, míg a német válaszadók az innovációt és a bérpolitikát vélték a legfontosabb mozgatóknak. Fontos megjegyezni, hogy a német válaszadók nem tartották jelentős tényezőnek az EU-forrásokat.

2. ábra: Mely intézkedések voltak pozitív hatással a KKV-szektorra az elmúlt időszakban

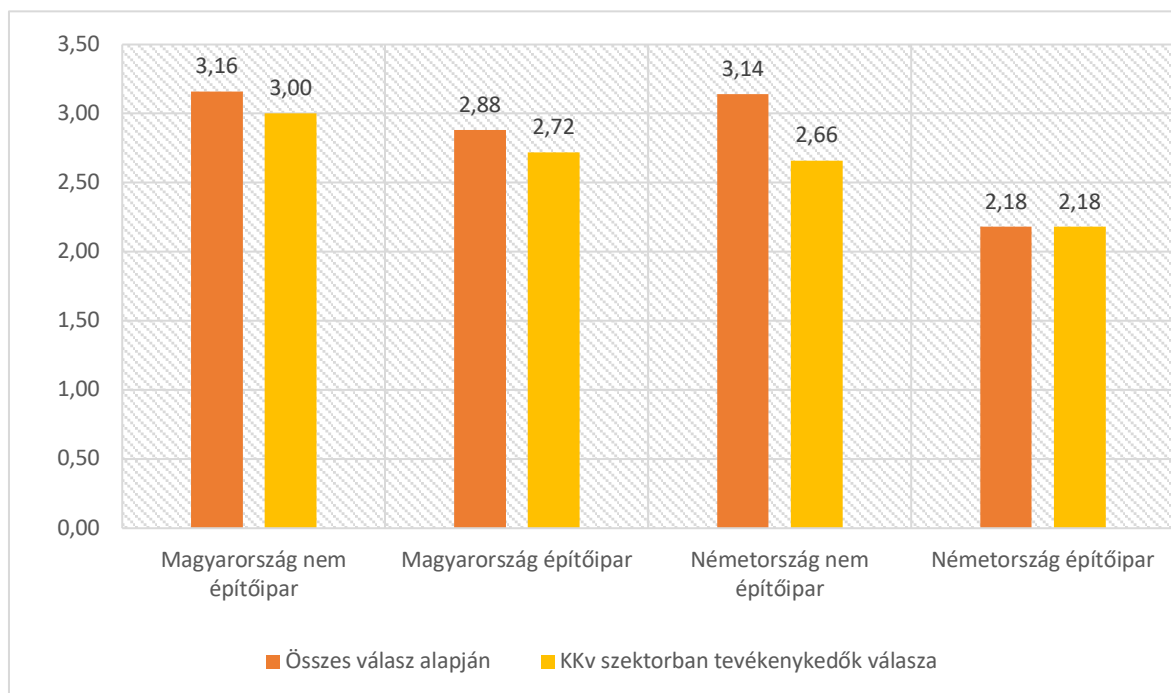
Forrás: saját szerkesztés n=775

3.5.2 A KKV-szektor likviditásának vizsgálata a koronavírus kezdetén

A jelenlegi piaci helyzetben a KKV-szektor stabil működésének egyik legfontosabb feltétele, hogy a vállalkozások meg tudják oldani a rövidtávú kifizetések teljesítését. A legfontosabb kérdés ebben az időszakban, hogy milyen fokú a likviditásuk és mely lépésekkel tudják a helyzetüket stabilizálni.

Jól működő gazdasági környezetben a vállalkozások előre tudnak tervezni, tisztán látják a következő időszak szerződéses állományát és a kötelezettségeiket. A COVID-19 hatására a külső körülmények a gazdaság összes területén bizonytalanná váltak. Több ágazatban – ilyen például a

turizmus és a hozzá kapcsolódó kereskedelmi és szolgáltatási területek – a teljes piac eltűnt egyik napról a másikra, a cégek árbevétele gyakorlatilag lenullázódott. A mesterségesen életben tartott cégeknél a fix költségek felemésztik a tartalékokat. Kutatásomban a magyar és a német válaszadók 5 pontos skálán értékelték, hogy véleményük szerint a KKV-szektor likviditási problémákkal küzd-e és ha igen, akkor milyen súlyosnak tartják a problémát.

3. ábra: A 27 EU tagállam klaszterbesorolása a 2000-2019 időszakban

Forrás: saját szerkesztés saját adatok alapján N= 775

A KKV-k helyzetét a magyar válaszadók 5,57 %-kal súlyosabbnak vélték, mint a német válaszadók. A KKV-szektor és a nagyvállalatok további bontásának (3. ábra) segítségével megmutatkozik, hogy az építőipari ágazat – függetlenül a vállalkozás méretétől – a kitöltők véleménye alapján enyhébb likviditási problémákkal küzd, mind a szektor többi résztvevője. A koronavírus járvány rendkívüli helyzetet teremtett a világban. A COVID-19 gazdasági hatása nem összehasonlítható egyetlen korábbi gazdasági válsággal sem. A koronavírus robbanásszerű terjedése párhuzamosan okozta a kereslet (fogyasztás, beruházás) visszaesését és a kínálat (gyárleállások, termelési láncok megszakadása, turizmus átmeneti szünetelése) gyors csökkenését.

4. táblázat: Kapcsolat a KKV mérete és a 2020-ban megjelent COVID-19 járvány likviditásra gyakorolt hatása között

		<i>A cég, ahol dolgozik, milyen vállalkozásnak minősül?</i>	<i>A cég mióta működik?</i>	<i>Véleménye szerint a 2020-ban megjelent COVID19 (koronavírus) járvány hatással van-e a cégek likviditására?</i>
<i>A cég, ahol dolgozik, milyen vállalkozásnak minősül?</i>	<i>Korrelációs együttható</i>	1.000	0,095	0,184
	<i>Sig. (2)</i>	.	.207	.014
	<i>Elemzés</i>	177	177	177

Forrás: saját készítés saját adatok alapján n=775

A koronavírus-járvány gazdasági hatásai a magyarországi vagy a németországi vállalkozások körében a likviditás, a létszámváltozások, a bérváltozások és az értékesítési árak tényezőiben mutatkoztak meg látványosabban. A COVID-19 járvány nyomában járó korlátozásokkal a vállalkozási szektor egy eddig teljesen ismeretlen helyzettel szembesült. A hosszú távú kilátásokat illetően sok a bizonytalanság. A vírus gazdasági következményeit nehéz megítélni az Unióban érvényben lévő fizetési moratórium miatt, amely átmenetileg elfedi a vírus okozta tényleges gazdasági károkat. Ennek következtében ma még nehéz messzemenő következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy a jelenlegi kialakult helyzet milyen károkat okoz hosszú távon európai vállalkozásokban. A 4. táblázat a második lezárás (Lock down) előtti időszakra vonatkozó válaszokat mutatja be.

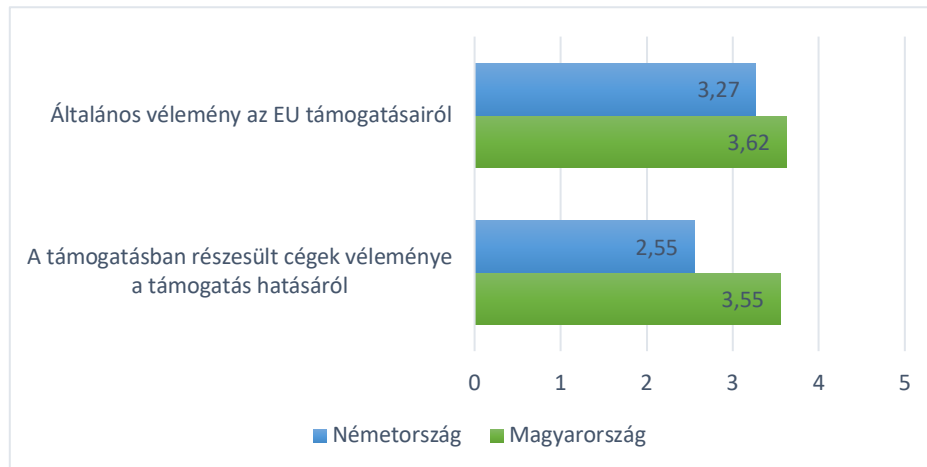
Az Európai Unió tagországai a gazdasági károk enyhítésére különböző vissza nem térítendő állami támogatásokkal próbálták a KKV-szektor életben tartani. A német és a magyar állam által kiosztott támogatásokat főként az egyéni vállalkozások, valamint a mikro- és a kisvállalkozások tudták hasznosítani. A kérdőív fókuszában a vállalatok mérete és a likviditási probléma álltak. A felmérés eredményei alapján pozitív szignifikáns kapcsolat van a vállalatok nagysága és a likviditási problémák között, tehát minél nagyobb egy cég, az alkalmazottak annál súlyosabban értékeli a 2020-ban megjelent COVID-19 járvány hatását a vállalkozás likviditására.

3.5.3 Az EU-s támogatások megítélése és fontossága

A kérdőívre érkezett válaszok alapján elmondható, hogy Magyarországon az EU-s források hatásának megítélése a vállalat életében pozitív. Annak bizonyítása, hogy ténylegesen van-e kimutatható pozitív hatása a versenyképességre, a hatékonyságra vagy akár a vállalkozás növekedési mutatóira, további módszertani vizsgálatokat igényel.

A kérdőívben összehasonlítottam az adatokat abból a szempontból, hogy általánosságban hogyan vélekednek az Európai Unió támogatásokról a hazai és a németországi kitöltők. 1-5 közötti skálán lehetett értékelni a hatásokat.

A 4-es ábrán látható, hogy míg a magyar válaszadók általánosságban 3,62 pontra értékelték a forrás hatását egy vállalkozás életére, addig a német válaszadók átlagosan 3,27 pontban határozták meg a támogatások pozitív hatását. Kimutatható továbbá az is, hogy az Európai Unió támogatás hatásáról pozitívabban vélekednek azok a válaszadók, akiknél a munkaadó még nem nyert el támogatást. Azoknál a német vállalkozásoknál, amelyek kaptak korábban a lehívható forrásokból, közel 0,72 ponttal vélekedtek negatívabban. Magyarországon azok a cégek, amelyek elnyertek valamilyen támogatást, 0,07 ponttal látják még pozitívabbnak az általános hatást a vállalat életében.

4. ábra: Vállalkozások véleménye az Európai Unió támogatásokról

Forrás: saját szerkesztés saját adatok alapján N= 775

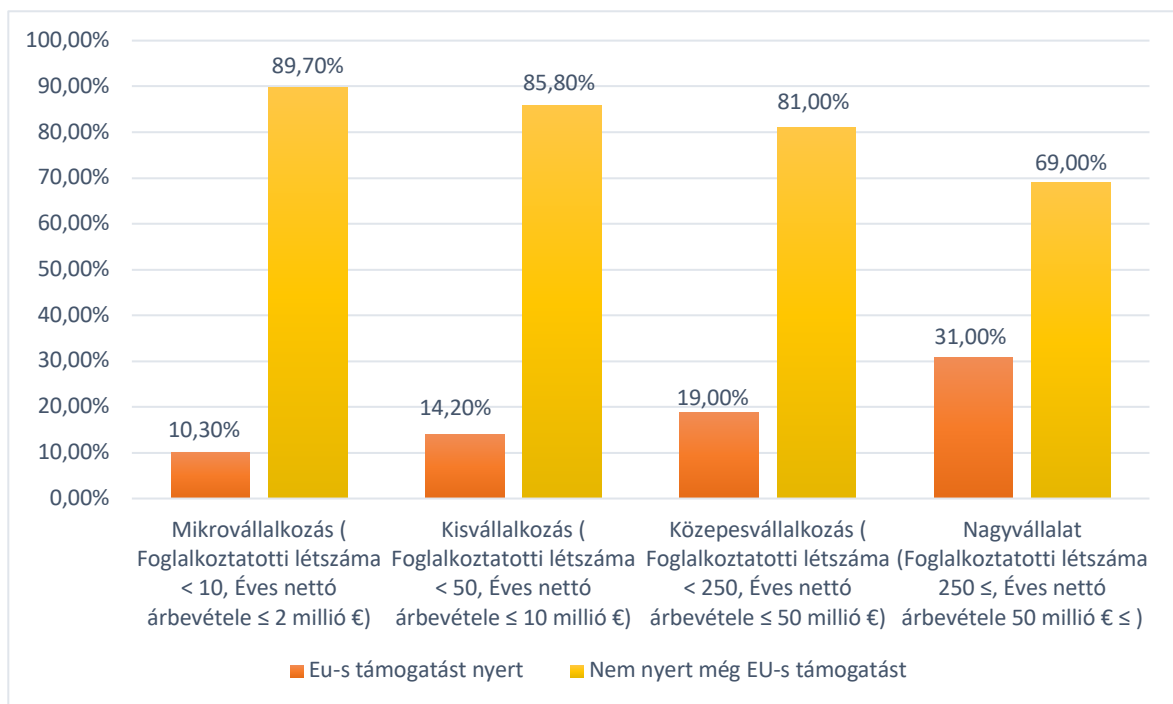
A Pearson Chi-négyzet alapján (5. táblázat) a vállalat mérete és az elnyert EU-s támogatás változók között szignifikáns kapcsolat van, mert $p < 0,05$. Eszerint a vállalkozás mérete befolyásolja az EU-s támogatás elnyerésének esélyét. Tehát minél nagyobb egy vállalkozás, annál nagyobb eséllyel nyer el EU-s támogatást.

5. táblázat: Pearson Chi-négyzet a vállalat méretére és elnyert EU-támogatásra

		VÁLLALKOZÁS MÉRETE
EU_BÜDZSÉ	Pearson Chi-Square	.000
	df	1
	Value	26,158

Forrás: saját szerkesztés

Az 5-ös ábra szemlélteti, hogy a vállalkozások mérete alapján hogyan oszlanak el a megnyert támogatások. A válaszadók 80,8%-a olyan vállalatnál dolgozik, ahol még nem nyertek EU-s támogatást. Több mint egyötödük, azaz 19,2% részesült már valamilyen lehívható EU-s forrásból.

5. ábra: A megnyert EU-s támogatások eloszlása vállalati méret szerint

Forrás: saját szerkesztés

4. ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A kutatás alapján megfogalmazott új és újszerű tudományos eredményeket az alábbiakban foglalom össze:

H1: A kutatásommal alátámasztottam, hogy az Európai Unió 27 tagországának főbb makrogazdasági mutatóiból (GPD/fő, megtakarítás/fő, EU-támogatások, infláció, munkanélküliségi ráta, államadósság/GDP) származó adattömbjeit homogén csoportokba lehet sorolni.

A klaszterelemzés lefolytatása előtt egy elemet, Horvátországot kivettem a mintából, tekintettel arra, hogy az országhoz tartozó adatok az EUROSTAT és a Világbank oldalán hiányosak voltak. A klaszterképzést véglegesítve hat klasztercsoportot kaptam a 27 ország 19 éves eredményeit tekintve. Az elemzésben az iterációk számát szükséges volt alacsonyabb értékre állítani az alapértelmezett 10 iterációnál, annak érdekében, hogy a csoportokban lévő mintaszám ne legyen alacsony. Az így létrejött 6 klasztercsoportot a következőképpen neveztem el:

1. *Mintaország*
2. *Jóléti államok*
3. *Felzárkózó országok*
4. *Fejlődő, de eladósodott országokat*
5. *Krízisben lévő országok*
6. *Lemaradók*

H2: Az Európai Unió tagállamok főbb makrogazdasági mutatói, valamint az Európai Unió támogatások (felzárkózási alapok) között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

Az európai tagországok (kivéve Horvátország) makrogazdasági mutatói, valamint az Európai Unió támogatások között semmilyen szignifikáns kapcsolat nem mutatható ki a 2000-2019-ig tartó időszakban. A második hipotézis elvetése nem meglepő, hiszen az Európai Unió támogatások összege a tagországok éves GDP adataihoz viszonyítva 1-4 % körül mozog. Emiatt várható volt, hogy a vizsgált tényezők között semmilyen szignifikáns kapcsolat nincs a vizsgált időszakban.

H3: Az Európai Unió tagországok főbb makrogazdasági mutatói, valamint a tagországokhoz tartozó építőipari vállalkozások száma és árbevétele között szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

A vizsgálati eredmények alapján ez az állítás csak részben nyert bizonyítást, mivel az építőipari KKV-k száma és a makrogazdasági mutatók között nem minden esetben mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

Az építőipari mikrovállalkozások és az infláció között szignifikáns kapcsolat bizonyítható ($p = 0,167$).

A 10 főnél nagyobb építőipari vállalkozások száma és a munkanélküliség között negatív szignifikáns kapcsolat mutatkozott. Ez arra enged következtetni, hogy a cégek számbeli növekedése a munkanélküliség csökkenését eredményezi.

Az építőipari KKV-k árbevétele és a makrogazdasági mutatók között sem volt minden esetben bizonyítható a szignifikáns kapcsolat. Ennél a kutatásnál a következő részek tekinthetők bizonyítottak:

Az építőipari mikrovállalkozások (0-9 fő) és az infláció között negatív szignifikáns ($p = 0,160$) kapcsolat áll fent.

Az építőipari KKV-k árbevétele (méret: 0-249 fő) és a munkanélküliségi ráta között szignifikáns kapcsolat mutatkozott. Ennek alapján elmondható, hogy az építőipari vállalkozások árbevétel-növekedése a munkanélküliség csökkenését eredményezte. Az építőipari kisvállalkozások árbevétel-növekedése hat a legerősebben a munkanélküliségi rátára.

A hármas számú hipotézis tehát csak részben igazolódott. Ennek oka a kutatás során felhasznált kisebb adathalmaz volt. Ennél a vizsgálatnál további kutatásokat érdemes végezni részletesebb (havi) idősor felhasználásával.

H4: A magyar, illetve a német KKV szektor az innovációt tekinti a mai gazdasági és pénzügyi helyzetben a vállalkozás versenyképességének növelésére szolgáló elsődleges eszköznek.

A napjainkban jellemző gazdasági és pénzügyi helyzetben a vállalkozások versenyképességének növelésére szolgáló elsődleges eszközként a német válaszadók az innovációt vélik kulcsfontosságúnak, ezzel szemben a magyar válaszadók az állami- vagy EU-s támogatások hatásait tartják fontosabbnak.

A négyes számú hipotézis a magyar KKV-k esetében elutasításra került, mivel a magyar KKV szektor nem az innovációt tekinti az aktuális gazdasági és pénzügyi helyzetben a vállalkozás versenyképességnek növelésére szolgáló elsődleges eszközként, hanem az elérhető támogatásokat. A magyar KKV-k tekintetében további érdekes kutatási terület lenne annak vizsgálata, hogy a vállalatok egy főre jutó hozzáadott értéke és az EU-s támogatások között tényleg fennáll-e olyan szignifikáns kapcsolat, amely alátámasztaná a magyar válaszadók véleményét.

H5: A KKV szektor mérete és a megnyert EU-s támogatások között kapcsolat mutatható ki.

A vállalat mérete és az elnyert EU-s támogatás változók között ($p < 0,05$) szignifikáns kapcsolat mutatható ki. Eszerint a vállalkozás mérete befolyásolja az EU-s támogatás elnyerésének esélyét. Tehát minél nagyobb egy vállalkozás mérete, annál nagyobb eséllyel nyer el EU- s támogatást.

H6: A megtakarítások pozitív hatása az építőipari KKV-kra jelentősebb az elmaradottabb országokban.

A hipotézist bizonyítottnak tekintem, mivel a megtakarítás hatása a KKV-kra a felzárkózó, de eladósodott (0,25), a krízisben lévő (0,24), valamint a felzárkózó (0,20) klasztercsoportokban a legjelentősebb. Érdekes eredménynek tekintem, hogy mindhárom csoportban a mikrovállalkozások esetében lett az eredmény szignifikáns.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A disszertációm tárgyát képező kutatás célja az volt, hogy az európai építőipari KKV-k jellemzőinek változását bemutassa a különböző klasztercsoportokra bontott uniós tagországok makrogazdasági mutatóinak tükrében.

A kutatás kezdeti fázisában mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalmat áttekintettem annak érdekében, hogy átfogó képet kapjak a KKV-k aktuális helyzetéről, azon belül is az építőipari szektorról. Kutatási témám az elmúlt két évben további vizsgálatokkal bővült, a COVID-19 világjárvány okozta hatások is fókuszba kerültek.

A kutatás kezdetén meghatároztam az Európai Unió 27 tagországával kapcsolatos makrogazdasági adathalmazokból az évenkénti klaszterbesorolásokat, melynek eredményeképpen hat klasztercsoportot képeztem. Ez a bázis adta a későbbi vizsgálatok alapelemét. A kialakított klasztercsoportok meghatározása után oksági kapcsolatvizsgálatot végeztem az útelemzés - SEM - vizsgálat segítségével. A kutatásban exogén változónak a megtakarítást, endogén változóknak pedig az 1 főre eső GDP-t, inflációt, munkanélküliséget és az építőipari KKV-k árbevételét tekintettem. Abból az alapkövetkeztetésből indultam ki, hogy a megtakarítás hatással van az építőipari KKV-k árbevételére, valamint, hogy a megtakarítás az építőipari KKV-k árbevételén keresztül további indirekt hatást gyakorol a többi endogén változóra. A kutatási eredmények alátámasztották, hogy a megtakarítás pozitív hatása az építőipari mikrovállalatok árbevételére szignifikáns kapcsolatot mutat az elmaradott országok esetében.

A disszertációmban a szekunder adatelemzésén keresztül elsősorban az európai tagországok makrogazdasági mutatóira és az Európai Unió támogatások közötti kapcsolatokra fókuszáltam. Az elvégzett korrelációs vizsgálat eredményei alátámasztották, hogy az európai tagországok makrogazdasági mutatói, valamint az Európai Unió támogatások között nem mutatható ki kapcsolat.

A szekunder kutatás további részében az építőiparban működő KKV-k mennyiségét és árbevételét vizsgáltam. Az összeállított adathalmazok felhasználásával korrelációs vizsgálatot végeztem a vállalkozások árbevétele és mennyisége, valamint az adott ország inflációja, munkanélküliségi rátája, államadóssága, az EU költségvetése és a háztartások megtakarításaira vonatkozóan. Arra a következtetésre jutottam, hogy az építőipari mikrovállalkozások árbevételének negatív mozgása az inflációt negatívan befolyásolja, azaz növeli.

Az építőipari KKV-k árbevétele (méret: 0-249 fő) és a munkanélküliségi ráta között szignifikáns kapcsolatot mutatkozott. Az építőipari vállalkozások árbevételének növekedése a munkanélküliség csökkenését eredményezte. Az építőipari kisvállalkozások árbevételének növekedése hat a legerősebben (-0,350 - -0,325) a munkanélküliségi rátára.

A primer kutatás részeként vizsgáltam a magyar és a német KKV-k helyzetét. A vizsgálat során négy részre bontottam a vizsgált területet:

- a KKV-szektor növekedését generáló intézkedések,
- likviditás helyzete a KKV-knál,
- EU-s támogatások létjogosultsága,
- valamint a COVID19 járvány hatása a vállalkozásokra.

A „KKV szektor növekedését generáló intézkedések” vizsgálatánál a négy legáltalánosabb gazdaságélénkítő intézkedést határoztam meg: az innovációt, az EU-s forrásokat, az állami támogatásokat (kedvezményeket a KKV szektorban), valamint a bérpolitikát (járulékkedvezmények, munkahelyteremtési kedvezmények). A vizsgálat eredményeképpen megállapítható, hogy a magyarországi válaszadók a támogatásokat tartják a növekedés kulcsának, míg a német válaszadók az innovációt és a bérpolitikát vélték a legfontosabb mozgatórugónak. A primer kutatás további eredményei szintén alátámasztják, hogy a vállalat mérete és az elnyert EU-s támogatás között szignifikáns kapcsolat van. Eszerint a vállalkozás mérete befolyásolja az EU-s támogatás elnyerésének esélyét. Tehát minél nagyobb egy vállalkozás, annál nagyobb eséllyel nyer el EU-s támogatást.

Nincsen kétségem afelől, hogy a közeljövőben a KKV-k kutatása továbbra is nagy érdeklődésre számot tartó téma lesz mindaddig, amíg a szektor sikerét meghatározó faktorokat teljes körűen nem azonosítottuk és összefüggéseiket nem tártuk fel.

Ilyen körülmények között minden elemzés – úgy a jelen disszertációban szereplők is – kisebb-nagyobb mértékben szolgálják a közgazdasági párbeszédet és a KKV szektor fejlesztésének fejlődését.

6. PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Lektorált szakkikk idegen nyelven:

Kelemen-Hényel, N. (2022): Darstellung des Kausalzusammenhangs zwischen dem Umsatz von Kleinstunternehmen im Bausektor und dem Wirtschaftsumfeld in typisierten Mitgliedstaaten der Europäischen Union. *Gazdaság & Társadalom /Journal of Economy & Society* (megjelenés alatt)

Kelemen-Hényel, N. (2021): Online survey on the impact of the coronavirus on the German and Hungarian construction sector. *Economics & Working Capital* 2022 (1-2) (megjelenés alatt)

Jazdauskaite J., Privarova M., Baranskaite E., Juscius V., **Kelemen-Hényel N.**(2021): Evaluation of the Impact of Science and Technology on the Labour Market. *Marketynh i Menedzhment Innovacij / Marketing and Management of Innovations* 2021 (4), pp. 153-167. DOI: 10.21272/mmi.2021.4-12 (WoS indexált)

Vasa, L. – Darabos, V. – **Kelemen-Hényel, N.** (2012): System and effects of financial incentives for innovation - a case study from Hungary. *Vestnik Keu: Economics, Philosophy, Pedagogies, Jurisprudence* 25 (3) pp. 13-19.

Lektorált szakkikk/könyv magyar nyelven:

Kelemen-Hényel, N. (2021): Az európai építőipari mikrovállalkozások árbevételének hatása az európai uniós tagországok makrogazdasági mutatóira. *Polgári Szemle* 2021 *Polgári Szemle*, 17. évf. 4–6. szám, 2021, 448–461., DOI: [10.24307/psz.2021.1233](https://doi.org/10.24307/psz.2021.1233)

Kelemen-Hényel, N. (2021): Covid-19 járvány hatása a német és a magyar építőipari szektorra. *Controller Info* 2021 IX. ÉVF. 2021. 2. SZÁM 41-44 DOI: 10.24387/CI.2021.2.7

Könyvrészlet idegen nyelven:

Jumadilova, S. – Sailaubekov, N. - **Kelemen-Hényel, N.** (2014): Liquidity and solvency management of oil and gas enterprises. In: Laskowski, M; Sauer, P (szerk.) *Innovations and sustainable development : actual research problems in Eastern Europe*. Technical University of Lublin, Lengyelország, pp. 76-88.

Kelemen-Hényel, N. (2014): The impact of the economic crisis on the Hungarian and German construction industry –a comparative analysis. In: Laskowski, M; Sauer, P (szerk.) *Innovations and sustainable development : actual research problems in Eastern Europe*. Technical University of Lublin, Lengyelország, pp. 25-34.

Könyvrészlet magyar nyelven:

Kelemen-Hényel, N. (2013): A magyar építőipari korrupció alakulása a válságban. In: Kelemen-Hényel, N, Kovács, G., Pintér, I., Sipos, A., Szűcs, R. S. (szerk.): Korrupciós hálózatok Magyarországon. Geopolitikai Közhasznú Alapítvány, Budapest, pp. 1-20. ISBN: 9789639816336

Konferenciakiadvány idegen nyelven:

Kelemen-Hényel, N. (2017): Effects of the financial crisis on the German construction sector and surrounding Eastern European countries' SMEs. 83rd International Atlantic Economic Conference. March 22 - 25, 2017 | Berlin, Germany.

Kelemen-Hényel, N. – Széles, Zs. (2012): The impact of the economic crisis on the Hungarian and German construction industry. In: Szabó, Z. (szerk.) “Breakthrough Points of World Economy in the 21st Century”: 7th International Conference for Young Researchers.: Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, pp. 216-222.

Konferenciakiadvány magyar nyelven:

Kelemen-Hényel, N. (2020): A magyar és német KKV-k aktuális helyzetének felmérése, a szektor alkalmazásban állók véleménye alapján. In: Czeglédy, Tamás; Resperger, Richárd (szerk.) „Válság és kilábalás: innovatív megoldások” Nemzetközi Tudományos Konferencia Sopron, 2020. november 5. – Konferenciakötet. Soproni Egyetem Kiadó, pp. 487-498. 9789633343722

Kelemen-Hényel, N. (2020): Klaszteranalízis vizsgálat az EU 27 tagországra 2000–2019-ig. In: Czeglédy, Tamás; Resperger, Richárd (szerk.) „Válság és kilábalás: innovatív megoldások” Nemzetközi Tudományos Konferencia Sopron, 2020. november 5. – Konferenciakötet. Soproni Egyetem Kiadó pp. 478-486. ISBN: 9789633343722

Széles, Zs. – *Kelemen-Hényel, N.* (2016): A magyar építőipari vállalkozások életútja a német építőipari szektorban. In: Kulcsár, László; Resperger, Richárd (szerk.) Európa: Gazdaság és Kultúra / Europe: Economy and Culture: Nemzetközi Tudományos Konferencia Sopron, 2016. november 10. Tanulmánykötet. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 192-206.

Széles, Zs. – *Kelemen-Hényel, N.* (2013): A versenyképesség az építőiparban a válság idején, valamint a korrupció elfogadásának mértéke a társadalmunkban. In: Székely, Cs. (szerk.) Felelős társadalom, fenntartható gazdaság: Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Tanulmánykötet. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron (2013) pp. 1158-1180.

Absztrakt

1. Széles, Zs. – *Kelemen-Hényel, N.* (2015): Az építőipari cégek kiküldetési rendszer módosításának hatása Magyarországra, valamint Németországra. In: Resperger, Richárd (szerk.) Strukturális Kihívások - Reálgazdasági Ciklusok Innovatív lehetőségek a valós és

virtuális világokban (Programfüzet és előadáskivonatok): Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron p. 101. (absztrakt)

2. Széles, Zs. – ***Kelemen-Hényel, N.*** (2012): Életképesek a kkv-k ma Magyarországon? In: Nyugat-magyarországi, Egyetem Közgazdaságtudományi Kar (szerk.) A gazdasági fejlődés fő hajtóerői: munkahelyteremtés, hatékonyság, innováció. Programfüzet és előadáskivonatok: nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, Sopron, 2012. november 12. Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar pp. 146. absztrakt